

Ohtlikest kemikaalidest vaba lasteaed

MÕTLE MIDA TARBID

VALI VÄHEM OHTLIKKE AINEID SISALDAVAID TOOTEID

Tänapäeva ühiskonnas kasutatakse kemikaale rohkem kui kunagi varem. Puutume igapäevaselt kokku suure hulga erinevate kemikaalidega, millest paljud võivad oma kahjulike omaduste tõttu seada ohtu meie tervise ja keskkonna. Ka lasteaedades. Näiteks võivad kahjulikud ühendid sisalduda ehitus- ja renoveerimismaterjalides või elektroonikas, mänguasjades ja mööblis.

Eriti kaitsetud on lapsed, kes on toksiliste kemikaalidega kokkupuute suhtes palju tundlikumad kui täiskasvanud. Neil on oma kehakaalu suhtes suurem nahapind, suurem hingamismaht ja kiirem ainevahetus, niisiis jõuab nende kehasse rohkem toksilisi aineid kui täiskasvanu omasse.

Laste immuun- ja närvisüsteem alles arenevad ning mürkide väljutamise süsteemid ei funktsioneerid nende kehas veel täielikult. Peale selle on väikelapse nahk täiskasvanu omast oluliselt õhem ning ei ole täielikult välja arenenud, et toimida piisava kaitsebarjäärina.

Uuringud näitavad, et lapsed puutuvad lasteaias, mis peaks olema neile turvaline paik, kokku paljude ohtlike kemikaalidega. Lisaks mänguasjadele ja mööblile jõuavad kahjulikud ained lasteni ka näiteks lasteaedades kasutatavate puhastusvahendite, kööginõude, tekstiiltoodete ja matratsite kaudu.

Kas teie lasteaias hoidutakse ohtlikest kemikaalidest?

Ohtlikele ainetele pööratakse üha enam tähelepanu ja mitte ainult tavatarbijate poolt. Üha enam organisatsioon eelistab keskkonnasõbralikke tooteid ja teenuseid. Nii valmis näiteks Soomes Hyvinkää linnas energiatõhus lasteaiad, mille ehitamisel valiti tooted ja materjalid nii, et need vastaks Põhja-maade Luige ökomärgise standarditele. Rootsisis Västerås linnas aga asendati

lasteaedades rohkem kui 1500 vana matratsit uute ja tervisesõbralikumate vastu.

Käesolevast infolehkest leiad kasulikke nõuandeid, kuidas tagada lasteaedades ohutum keskkond, vähendades laste kokkupuudet ohtlike kemikaalidega. Luues nii ühtlasi tervisesõbralikumad keskkonda meile kõigile.

Puhastusvahendid

Puhastusvahendid võivad sisaldada kemikaale, mis on söövitava toimega, ärritavad nahka ja hingamisteid või võivad põhjustada allergiaid. Vastavad kahjulikud kemikaalid on enamasti toote etiketil nimetatud ning toote ohtlikud omadused märgitud ohusümbolitega. Niisiis tasub tähelepanu pöörata toodete siltidele, kus on ära märgitud nii selles sisalduvad pesuained kui ka säilitus-, lõhna- ja pindaktiivsed ained. Pindaktiivsed ained, mis parandavad pesuainete toimet, võivad olla ärritavad (näiteks anioonsed pindaktiivsed ained).

Lõhnaained on tänapäeval üheks kõige sagedamaks kontaktallergia põhjustajaks. Säilitusainetest võivad põhjustada sügelevat ja valulikku löövet näiteks metüülkloroisotiasolinoon ja metüüliisotiasolinoon.

Eelistage ökomärgisega tooteid või õrnatoimelisi puhastusvahendeid, mis sisaldavad pesuainetena taimsetest õldest, näiteks palmi- või kookosrasvast valmistatud seepe ning pindaktiivsete ainetena suhkrust või kookosõlist saadud looduslikke aineid (taimseid tensiide, näiteks kookosõli alkoholisulfaat, koko-glükosiid jt).

👍 OK	👎 Väldi
<p>Lihtsad seebipõhised üldotstarbelised puhastusvahendid, mis sobivad enamikeks puhastustöödeks (tunneb ära looduslike taimsete koostisosade järgi) või tooted, millel on ökomärgis. Lisaks ka õrnatoimelised ökoloogilised nõudepesuvahendid.</p>	<p>Tooted, mille etiketil on järgnevad ohusümbolid:</p> <p>kahjulik, ärritav</p> <p>söövitav</p> <p>keskkonnaohtlik</p>
<p>Kasutada puhastamisel soodat, äädikat, sidrunhapet ja soola – neist valmistatud pasta teeb puhtaks enamiku pindasid</p>	<p>Tooted, mis sisaldavad formaldehüüdi või formaldehüüdi vabastavaid aineid (nt diasolidiinüül urea, imidasolidiinüül urea, DMDM-hüdantoiin); tetrakloroetüleeni (perkloroetüleeni), kloori, ammoniaaki, metüülkloroisotiasolinooni või metüüliisotiasolinooni</p>
<p>Lõhnaainetevabad ja sünteetiliste säilitusaineteta tooted</p>	<p>Tooteid, millel on tugev lõhn (sisaldavad lõhnaaineid, näiteks limoneen, linalool jt)</p>

Sööginõud ja muud materjalid köögis

Söögiriistade, pakendite ja toodete sihtotstarbeline kasutamine aitab tagada ohutust – ärge kasutage köögis tooteid, mis pole valmistatud spetsiaalselt toidu käitlemiseks. Kontrollige toodete märgistust ja kvaliteeti ning kasutage materjale ettenähtud viisil. Näiteks ei sobi plastpakendid kuumade, hapude või rasvaste toitude hoiustamiseks. Samuti võib ohtlikke ühendeid eralduda toidu soojendamisel plastikust mahutites. Kulunud või kriimustatud tooted oleks parem välja vahetada. Heaks alternatiiviks on klaasnõud.

Tasub ka teada, et metallpurkide (konservtoitude) sisepindades kasutatakse toidu paremaks säilimiseks hormoonsüsteemi kahjustavat kemikaali bisfenool A.

Näiteks Prantsusmaal on bisfenool A kasutamine toidusektoris keelatud, Belgias, Rootsis ja Taanis ei või seda kasutada lastetoitude puhul.

Külgevõtmatu pinnaga ehk nn teflonkattega pannide pind sisaldab sageli perfluorühendeid, mis kahjustavad samuti hormoonsüsteemi. Toidu valmistamisel jälgige ka, missugusest materjalist kindaid selleks kasutate. Vinüülkindad (PVC) sisaldavad tihti ftalaate, mis kanduvad üle toiduainetele. Sobilikuks alternatiiviks on ftalaadivabad kindad (polüestrist, kummist jne; vastav märges on tootel).

👍 OK	👎 Väldi
<p>Papist ja klaasist pakendid (näit. purustatud tomatite jaoks jne)</p>	<p>Metallist säilituspurgid</p>
<p>Malmist, roostevabast terasest, portselanist, klaasist, puidust kööginõud</p>	<p>Teflon-kattega pannid, potid, küpsetusvormid; plastikust köögitarbed ja nõud</p>
<p>Puidust lõikelauad</p>	<p>PVC-st lauakatted või söögialused</p>
<p>Nitriilkummist või PE kindad, mis on ette nähtud toidu töötlemiseks; PE toidukile</p>	<p>PVC kindad; PVC kile</p>

Esimene ökomärgisega lasteaed Soomes

Umbes 60 kilomeetrit Helsingist põhjas asub väike, umbes 46 000 elanikuga Hyvinkää linn. 2017. aasta augustis valmis seal Soome esimene Põhjamaade Luige ökomärgist kandev lasteaed. Eesmärgiks oli luua lastele tervisesõbralik, mugav ja mitmekülge hoone õppimiseks ning mängimiseks.

Suurt rõhku pandi lisaks energiatõhususele ka materjalide kvaliteedile. Nii oli üheks hanketingimuseks elektri- ja veesäästlikuse kõrval näiteks ka see, et ehitamisel kasutatavad materjalid oleksid ohtlike ainete emissioonide vabad ning vastaks Põhjamaade Luige ökomärgise kriteeriumitele.

Rootsis alustati kemikaalide vastu võitlemist lasteaedade magamisasemetest

Rootsi Västeråsi linnas vahetati lasteaedades 2017. aasta kevadel välja rohkem kui 1500 madratsit. Miks just madratsid? Stockholmis 2017. aastal läbi viidud uuringust selgus, et pea kõigist vahtkummiga täidetud ning PVC-kattega madratsitest eraldub kahjulikke aineid. Västeråsi lasteaedades asendati vanad madratsid linnavalitsuse eestvedamisel Põhjmaade Luige ja Ökotex märgisega madratsite vastu.

Madratsivahetus oli üks tegevus paljude seast, mille abil linn tervikuna loodab ohtlike kemikaalide kasutamist vähendada. Lisaks on lasteaedades plaanis näiteks üle vaadata ka söögitarbed ja vahetada plastikust nõud puidust ning metallist toodete vastu. Viimast on muuseas juba mõneski lasteaias Rootsis ka tehtud.

Mänguasjad

Euroopa Liit on võtnud suuna ohutumate mänguasjade suunas, kehtestades 2013. aastast mänguasjadirektiivi, mis reguleerib ja piirab teatud ohtlike kemikaalide kasutamist mänguasjades. Nii on näiteks keelatud nikli, plii ja teatud ftalaatide kasutamine leludes. Piiratud on ka kemikaalide kasutamist mänguasjades, mida väikelapsed tõenäoliselt suhu võivad panna.

Seadusest hoolimata tasub jälgida, millega lastel mängida lasete. Eelistada tasuks Euroopas valmistatud tooteid. Plast- ja kummitooteid võiks enne lastele mängimiseks andmist ära pesta.

Üldiselt tasuks pehmest plastist valmistatud mänguasjade osakaalu vähendada, kuna need võivad sisaldada ftalaate. Ftalaadid häirivad hormoonsüsteemi normaalset talitust ja tekitavad tõsisemaid terviseriske. Lastele ei sobi mängimiseks ka vana elektroonika, sest vanemate mobiiltelefonide korpused, vanad trükkplaadid ja kaablid võivad sisaldada kahjulikke leegiaeglusteid ja raskmetalle.

 OK	 Väldi
Kõvast plastikust valmistatud mänguasjad: ABS, PE, PP plastik (Plus Plus, Duplo, Lego, Nopper jt)	Pehmed plastmänguasjad (eriti vanemad kui 2007)
Puidust mänguasjad (mitte laastplaat, vaid täispuit)	PVC materjalist mänguasjad
Kaltsunukud või looduslikest materjalidest valmistatud nukud	Mänguasjad, mis lõhnavad tugevalt
CE-märgis mänguasjal, mis kinnitab, et toodet on hinnatud ning see vastab ELi keskkonnakaitse-, tervise- ja ohutusnõuetele	Vanad elektroonikaseadmed mänguasjadena

Mööbel, madratsid ja muu sisustus

Vana mööbel, mis on pärit näiteks 1970ndatest ja 80ndatest aastatest, võib sisaldada broomitud leegiaeglusteid, millest osade kasutamine on tänaseks keelatud. Siiski võib ka tänapäeval näiteks vahtkummist, tekstiilist ja mööblist leida broomitud leegiaeglusteid, mis on tervisele kahjulikud. PVC-katttega vahtkummist madratsid võivad lisaks kahjulikele leegiaeglustitele sisaldada ka ftalaate ja raskmetalle.

Teatud kangad võivad olla töödeldud perfluoroihenditega, et muuta neid mustusele ja niiskusele vastupidavamaks. Uued tekstiiltooted on soovitatav enne kasutamist läbi pesta. Mööbli puhul tasub eelistada täispuidust valmistatud tooteid, millel on võimalikult vähe liimitud osasid. Otsige tekstiiltoodete soetamisel ökomärgist.

 OK	 Väldi
Mööbel, millel pole polsterdust, või pestava polstriga mööbel	Vahtkummiga vormitud mööbel 70- ja 80-ndatest
Madratsid ja padjad, mis on valmistatud muust materjalist kui vahtkumm, näiteks ökoloogilised looduslike materjalidega madratsid	Vanemad vahtkummist madratsid
Madratsikatted ilma PVC-d sisaldavate materjalideta, näiteks polüetüleen (PE), polüpropüleen (PP) või polüuretaan (PUR) kangast, mida saab eemaldada ja pesta	PVC-katttega madratsid
Ökomärgisega tekstiil	Kangad, mis on töödeldud mustust ja niiskust tõrjuvaks
Naturaalsed materjalid nagu puuvill, vill või bambus	Kunstnahaga või plastpildikestega tekstiil

Sümbolid ja toodete märgistamine

Ökomärgist on lihtne märgata ja see annab tarbijale kinnituse toote või teenuse tervise- ja keskkonnasõbralike omaduste kohta. Selle saamiseks koostatud kriteeriumid on kokku pannud ja nende täitmist kontrollivad sõltumatud eksperdid. Ökomärgisega toodete ja teenuste keskkonnamõju kogu oleluringi (tooraine hankimine, tootmine, pakendamine, kasutamine, utiliseerimine jmt) jooksul on väiksem kui teistel samaväärsetel toodetel. Ökomärgisega tooted sisaldavad vähem ohtlikke aineid.

Maailmas on umbes 40 erinevat ökomärgisesüsteemi. Kõige sagedamini kohtab Eestis neist Euroopa Liidu Lillekest, Põhjamaade Luike ja Saksamaa Sinist Inglit. Lisaks on mitmeid märgi-

seid, mis on välja töötatud spetsiaalsetele tootegruppidele. Ökotex märgis piirab tekstiilitööstuses teatud ohtlike ainete kasutamist. Ecocert märgis antakse looduslike koostisainetega kodukeemia toodetele, kus on ohtlike ainete sisaldusele seatud piirangud. „Eesti Allergialiit tunnustab“ märk omistatakse toodetele, mis on ohutud, usaldusväärsed, ei sisalda allergeenseid lõhnaaineid või üldisi ärritavaid või ülitundlikkust tekitavaid aineid. Ökomärgisega toodete kasutamisega vähendad siseõhu saasteainete sisaldust ning need sobivad ka tundliku nahaga inimestele või allergikutele.

Plasti märgistamine

Plastpakenditele on märgitud kood, mis annab infot selle koostise kohta. Kolmnurga sees olev number näitab, millisest plastikust pakend on tehtud. Eelistage plastikut koodidega 2, 4 või 5, kuna nendest vabaneb vähem kahjulikke kemikaale. Vältige kindlasti plastikut koodidega 3 ja 6.

Koodiga 1 plastikust võib eralduda ohtlikke kemikaale korduvkasutamisel ja kood 7 alla võivad kuuluda plastikud, mis sisaldavad bisfenool-A-d, mis on kantserogeenne ja hormoonsüsteemi kahjustav aine.

HDPE ehk kõrge tihedusega polüetüleen

LDPE ehk madala tihedusega polüetüleen

PP ehk polüpropüleen

PET või ka PETE ehk polüetüleenereftalaat

Muud plastikud ehk PC ehk polükarbonaadid

PVC ehk polüvinüülkloriid

PS ehk polüstüreen

Trüki valmis projekti NonHazCity (#R010) raames, mida rahastavad Euroopa Regionaalarengu Fond ja Keskkonnainvesteeringute keskus. Selle koostamisel on aluseks võetud Västeråsi linnavalitsuse (Rootsi) samateemaline infomaterjal.

Balti Keskkonnfoorum
Veebruar 2018

EUROPEAN
REGIONAL
DEVELOPMENT
FUND

NONHAZCITY

